

**KÖY ENİSTİTÜLERİ GERÇEĞİ**  
**BİZİM KÖY / MAHMUT MAKAL (1930- )**  
**ATTILA İLHAN (1925-2005) / MARKSİST ELEŞTİRİ**

17 Nisan 1940 köy enistitülerinin kuruluşunun 71.yıl dönümü. 3803 no'lu yasa ile kurulan köy enistitüleri 1947 lardan itibaren temel programlarında(müfredatında) değişikliklere gidilerek **iş için, iş içinde eğitim** belgisi yerini **klasik ezberci eğitim'e** bırakan öğretmen okullarına dönüştürülmeye başlandı.Şubat 1954'de de 6234 sayılı kanunla köy enistitüleri geleneksel ilk öğretmen okullarıyla birleştirildi.Böylece köy enistitüleri kapandı.

Köy enistitüleri olayı, aradan 71 yıl gibi uzun bir süre geçmiş olmasına karşın,üzünç verici öyküsü, yeni generasyon tarafından da ilgi ile karşılanıyor ve sanki dün yaşanmış'mış gibi güncel tutuluyor,tartışılıyor.Bunda , Türkiye'nin eğitim politisindeki işlediği ağır cürümlerin pay'ı elbetteki baş etken oluyor.Attıla İlhan ,köy romanı'nı tartışmaya soktuğu zaman ,dolayısıyla 'Bizim Köy ' romanına damgasını vuran Mahmut Makal,Fakir Baykurt,Dursun Akçam,Talip Apaydın vb.yazarların çıkageldikleri,yetişdikleri yer :**Köy Enistitüleri**'de böylece gündeme gelmiş oldu .

Attila İlhan,yazılarında, hem köy enistitüsü çıkışlı 'köy romanı'yazarlarını ve yapıtlarını 'genel' eleştiriyor ,hem de köy enistitülerinin açılışını,faaliyetlerini ve felsefesini yeriyor.Bu yergileri yaparken de yalnız 'olumsuzlama ' ile yetin me anti diyalektik yöntemini seçiyor..Köy enistitüleri'nin Türkiye devrimci-demokrat hareketine kazandırdığı olumlu ivme ve dürtülerden nedense hiç 'yokmuş ' gibi anlatmıyor.

Köy enistitüleri Türkiye/Kuzey Kürdistan/Antakya(Arabistan) bağlamında ayrı ayrı katogorilerde değerlendirilmek zorundadır.Kuzey Kürdistan ve Antakya' da açılan eğitim kurumları kendi ana dilleri ile eğitim vermedikleri sürece eğitim amaçlı değil , ASİMİLASYON amaçlıdırlar.Buralarda her açılan okul, halkın eğitim seviyesini yükseltmek kaygusu ile açılmamaktadır. Ezilen,hakları ellerinden zorla alınmış diğer ulus ve azınlık milliyetleri Türkleştirmek asıl amaçtır. Bu,köy enistitüleri açıldığı dönemde de böyleydi,şimdi de böyledir. Türkiye'nin ,Türklerin ezici çoğunluğunun yaşadığı bölgelerde(Türkiye) açılan köy enistitülerinin birinci amacı ,Kemalist ideolojiyi egemen kılmaktır.Diğer olgular,okuma-yazma oranını yükseltmek,cehaletin önünü almak,köy'ü kaldırmak vb,buna bağlı olarak ele alınan ikincil düşüncelerdir.

Attila İlhan,toplumcu yazınımız'da özellikle muhalif yazılarıyla göze batan,bazen dış'lanan, bazen tepkileri üzerine çeken bir şair,romancı,eleştirmen.Elbetteki onun şair yönü diğer yönlerinden önde gelmekte ve ' Attila İlhan ' denil diğinde yine ' Attila İlhan ' tarzıyla yazılmış değişik,güzel şiirler düşünölmektedir.

Ben bu yazımda ,Attila İlhan'ın tüm yönlerini ele alıp da bir sentez'e girişecek değilim.Onun önemle köy romanı ve köy enistitülerine;aynı zamanda Kemalizm'e bakış açısını yaptığı tartışmalardan hareketle değerlendirmeye çalışacağım.

Attila İlhan,'köy romancılığı' na bakış perspektifinde'ki statükocu tekdüzeliğe son vermiş,öne sürdüğü çağrı şımlı tez'lerle 'bir anlamda' dokunulmaz olanın üstüne üstüne gitmiştir.Tezlerinde doğru ile doğru olmayan iç-içe geçmiş olmasına karşın yazınımıza önemli bir katkı sağlamış,düşünü ve bakış ufkumuzu bir anlamda genişletmiş, sadece köy romanı ve köy enistitüleri üzerine değil,eğitim sistemleri üzerine de yeniden eğilme,kafa yorma,araştırma dürtüsüne ön ayak olmuştur. Bu,Attila İlhan'ın eleştirilerindeki pozitif yöndür.

'Köy romanı'ı ' tartışmasının daha iyi anlaşılması için 1950'ler'e dönüp bakmak gerekiyor.Mahmut Makal genç bir köy öğretmeni olarak 1948'de Varlık Dergisinde 'Köy Notları ' nı bölüm bölüm yayınlıyor.1950'de de bu bölümler bir araya getirilip ' Bizim Köy' olarak kitaplaştırılıyor.Kitap bomba gibi patlıyor !Tüm Türkiye bu kitabı konuşuyor, okuyor.Kitabın etkisi büyük oluyor.Hani köylerimizde pınarlar şırıl şırıl akıyor,yaylaklarında kuzular meleşiyor,kuşlar cıvıl cıvıl..Irmaklarında ördekler ,kazlar oynaşiyor'du ya ! Hani göz alabilindiğine uzanan bereketli tarlalarda köylü kardeş türküler çığırarak ekinleri biçiyor;güneş, dağların doruklarından mutlu gülücükler gönderiyordu.Milletin efendi si olan köylü,zümrüt yeşili köyünde çoluğu-çocuğu ,hayvanı-davarıyla mutlu-mu mutlu bir yaşam sürüp gidiyordu.Köyün her yanından bereket ve mutluluk yağıyordu ! Ama Anadolunun tam göbeğinden boynunu yukarıya doğru uza

tan bir köy öğretmeni usulcacık bir şeyler fısıldamaya başladı..Bu mütevazı fısıltı Babıali'ye ulaştığında bir haykırı şa dönüştü ve tüm ülkede yankıdı.Bu yankı BİZİM KÖY'dü.Bizim Köy'de yazılanlar hiç de böyle söylemiyordu..! Açlıktan,suyu akmayan pınarlardan,çoraklıktan,terkedilmişlikten,unutulmuşluktan,köy sorunlarının beş kuruşluk oy'a satılmışlığından ve acılardan anlatıyordu !

Orhan Kemal şöyle yazıyordu :

'Mahmut Makal'ın kitabını bir hamlede yer,yutar gibi okuduktan sonra elimde olmayarak "yaşa aslan ! " diye haykır dığım zaman,saat gecenin üçüne çeyrek vardı.'(Bak.Radikal,İnt.Baskısı,O köy Bizim Köyümüzdü )

Mahmut Makal'ın '**Bizim Köy**' yapıtı köy yazınında bir 'milat ' sayılmakta.1950 sonrası çok sayıda köye ilişkin ve köy enstitüleri çıkışlı öğretmen-yazar kaleme sarılıp Türkiye ' gerçekçi ' edebiyatına değerli yapıtlar kazandırdılar Bu yazarlardan birisi de Fakir Baykurt'tur. Attila İlhan, 'Bizim Köy ' romancılarına sıraladığı eleştirileri 1975 yılında Yeni ortam gazetesinde Fakir Baykurt'un üzerinden gündeme getirmiştir.( İlahi Fakir-i Pür Taksir,8 kasım 1975, Fakir-İ Pür Taksir'in Açık İtirafı,9 kasım 1975,Yeni Ortam)(Ayrıca bak.Nesin Vakfı Ed.Yıllığı 1976 )

Attila İlhan özetle şöyle diyordu :” Türk romanı,köy romanıyla toplumcu,gerçekçi bir çizgi yakalayayım derken,far kında olarak-olmayarak ilkel bir natüralizm çizgisine,kültürsüz ve estetik dokuması zayıf bir popülüst romancılığına düşmüştür.” (Cumhuriyet 30.6.1975)

“ Köyden çıkalı 25 sene olmuş,onbeşinci kitabında hala o 25 sene önceki köy.Hani o köyü,o kasabayı anlatırken, değişik bir anlatımla gelse,yüreğim yanmayacak,en ilkel anlatım,en alışılmış konum ! Tek özelliği ne oluyor o za man,Türk köylüsü ya da kasabalısının 'neler çektiğini ' göstermesi öyle mi ? Ezber ettik birader “

“ Yok kasabada akşam olunca içine gariplik çökmüş de,yok köyde öğretmenle imam dalaşıp dururlarmış da,yok cezaevinde' adem baba ' koğuşunda hükümlüler çıplak dolaşmış da...Anladık birader,yeter artık..Biraz da roman yazın.(Milliyet sanat 11 temmuz 1975 )

Attila İlhan'a göre Bizim Köy edebiyatı hep aynı tema etrafında dolaşıp duruyor. Ana fikri de köy öğretmenin köyü kalkındıracağı,,kalkındırma yöntemi'nin de 'eğitim ' olduğudur.Köy enstitüleri köylünün proleterleşmesi amacını engellemektedir .Köy enstitülerinin yarattığı 'Bizim köy ' edebiyatı da bu proleterleşme'yi önleme'nin bir aracıdır.Köy enstitüleri ve 'Bizim Köy' edebiyatı köy'ün ve köylü'nün kalkınmasını bir 'üst yapı' sorunu olarak ele almaktadır. Türkiye kapitalist yolda hayli yol almışken 'Bizim Köy 'cüler hala 25 yıl öncesini durup durup betimliyor lar ve Türkiye'nin 25 yıl önceki yerinde durduğunu vurguluyorlar.

Bu edebiyat toplumcu bir edebiyat değildir. İnönü Atatürkçülüğünün tek partili 'dikta ,faşizan' ideolojisinin bir yansıması ve savunusudur.

Attila İlhan estetiksel ve ideolojik olarak köy enstitülerini ve köy yazını'nı işte böyle değerlendiriyordu.**Biraz daha açılırsak** : İdeolojik olarak ,Mustafa Kemal Atatürk döneminde'ki Kemalizmin ideolojik yansımaları ile İnönü dönemindeki uygulanan Kemalizm'i birbirinden ayırmakta ve değerlendirmektedir.Attila İlhan'a göre, Atatürk dönemi Kemalizm'i İlerici,devrimci anti emperyalist bir ideoloji iken,İnönü döneminde 'Kemalizm ' adına savunulan ve uygulanan ideoloji aslında Kemalist bir ideoloji değil;diktacı,faşizan anti emperyalist özelliğini yitirmiş bir ideolojidir.Bu , İnönü Atatürkçülüğüdür.

Ancak Attila İlhan,Atatürk döneminin de “ tek partili “ bir dönem olduğunu,28 ocak 1921 tarihinde Mustafa Suphi ve yoldaşları'nın katledilişleri'nin aslında 'sosyalizmin ' katledilişi anlamında emperyalizme verilen bir sinyal olduğunu, Kürt ulusu ve diğer milliyetlerin tüm haklarının bu dönemde gaspedildiğini,güneş dil teorisinin de yine bu dönemde yaratıldığını hasıraltı etmektedir.**Şunurov**'dan sadece bir kaç tespit aktarmakla yetineceğim

:  
“Bugünkü Türk hükümeti elbette bir **diktatorya** hükümetidir.Çünkü egemen olan Türk burjuvazisi tamamen güç süzdür ve gelişebilmek için emekçi halkı ezmek zorundadır. “ (A.Şunurov,Türkiye proleteryası,Yar Yay.S.19)

“Türkiye'de bugün mevcut olan düzenin özü,**bütün demokrasilerden uzak bir diktatoryadır**”(ay.yap.s.18 )

“Memleketin tek ve egemen siyasi örgütü olan –Halk Partisi-nin tüzüğüne göre,partinin değişmez başkanı Kemal paşa'dır.1927 senesi haziran ayında Halk Partisi tüzüğünde bazı değişiklikler yapılarak bundan böyle parti genel başkanına,yani Kemal Paşa'ya,parlamentoya partili mebusların seçilmesinde tam yetki verilmiştir. “(ay.yap.S.19.)

Demek ki sadece İnönü dönemi değil,M.Kemal dönemi de tek partili bir diktatoryadır.Hatta Kemal Paşa'nın dona

tıldığı yetkiler gözönüne getirildiğinde, İnönü dönemini’de bastıran faşist bir diktatörlük olduğu gerçeği ortaya çıkar. Ancak köy enistitülerini değerlendirirken onun ikili yönünü görmek gerekir.Köy enistitülerinin bir yönü,burjuvazinin bu kurumdan beklentilerine ilişkindir.Diğer yönü ise,burjuvazi’nin beklentilerinden bağımsız olarak köy enistitüleri’nin giderek rejim karşıtı,din ve kapitalizm karşıtı düşüncelerin yaygınlaşmaya başladığı kurumlar’a dönüşmeleridir. Köy enistitülerinin ölümünü hazırlayan da işte bu,umulan’ın çok ötesinde burjuvazi’nin çıkarlarına uygun düşmeyen İlerici,demokratik,devrimci öğelerin fıskırmış olmasıdır.

Yukarda Orhan Kemal’den bir alıntı vermiştim.Bir alıntı da Sabahattin Ali’den vereyim:

“ ....Carl Ebert, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’ne ziyarete gelir.Konuşmasını yapar.Sonra öğrenciler Sabahattin Ali’yi de ısrarla dinlemek ister.S.Ali onlara “Rüzgar “ şiirini ve başka bazı şiirlerini okur.Öğrencilerden birisi bir şiirinde geçen “ zaman zaman mağlup olsam bile betime/ insan olmak dokunuyor haysiyetime “ dizelerini anımsatarak ‘ ho cam insan olmak haysiyetine dokunuyor mu ? ‘ deyince,o hemen,’ Bakın bir açıklama yapma gereği duyuyorum burada.Ellerinizle yükselttiğiniz yapıları,diktiğiniz ağaçları gördük,yetiştirdiğiniz bağ,açık hava tiyatrouzu,çalışma larınızı gördük.Bambaşka bir hava esiyor Hasanoğlan’da.Kişi kendini,dünyasını yeniliyor,mutluluk duyuyor.O di zeyi şöyle düzeltmek istiyorum sizin önünüzde:

**‘Gayri insan olmak dokunuyor haysiyetime ‘**(Bak.Haber veriyorum Net.C. Fırıncı,S.Aliye dair bazı yanıl gılar ve düzeltmeler.28.tem.2009.Ek.Ali Mert )(ihsan Güvenç,Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi 1945,Köy.ens.belge seli )

## KONUYU BİRAZ DAHA GENİŞLETELİM

Köy Enistitülerinin kuruluş gayesi belli : Kemalizm ,bir burjuva devrimi olduğu ve her hangi bir toprak devrimine karşı da geliştiği için feodalizmi çözemedi..Çözülmeyen bu görevi birtakım önlemlerle üst yapıda çözmek yolunu tuttu. Türkiye ,komşusu Sovyetler Birliğinde eğitim sisteminin önemle kenar bölgelerde ne kadar başarılı olduğunu görüyordu ve o sıralar S.Birliği ile ilişkiler oldukça iyiydi.Hatta Birinci 5 yıllık Sanayi Kalkınma planı da Sosyalist S.Birliğin’in uyguladığı kalkınma planıydı ve 1934 yılında 8 milyon liralık bir kalkınma yardımıyla birlikte Türkiye de de uygulanmaya başlandı.

İkinci emperyalizm paylaşım savaşı sonrası faşizmin yenilgiye uğraması,Sovyetler Birliğinin dünyanın proleteryası ve ezilen halkları önündeki güven ve prestijini daha da arttırdı.Avrupada; Polonya,Macarisan,Çekoslavakya,Almanya, Yugoslavya,Bulgaristan gibi ülkelerde Demokratik Halk Cumhuriyetleri kuruldu.Çin,zafere doğru hızla ilerliyor,bur juvazinin çaresiz bakışları arasında muhteşem bir devrim taclanıyordu.Dünyadaki tüm dengeler alt-üst olmuştu..Tüm dengeler Sosyalizm lehinde işliyordu.Tam bu evrede, S.Birliğinin Türkiyeden Kars ve Ardağanı istediği yalanı ve boğazlar’a ilişkin çarpıtılmış söylemler gündeme getirildi.

Alexander G.Dugin bu iddiaların dayanıksızlığına dikkat çekiyor :

(“ Hep Stalin’in Türkiye’nin doğu bölgelerini ve boğazları ele geçirme planları “ olduğundan söz edildi.Bu planların belgesel bir kanıtı yoktur.Ama bu söylenti Ankara’yı Atlantikçiliğe çekmek için Amerikalılar tarafından başarıyla kullanılmıştır.) (Bak.Cüneyt Akalın, “Sovyet Talepleri “ Söyleminin Dayanılmaz Hafifliği !”İnternet sitesi )

(Bak. Yalçın Küçük,Türkiye Üzerine Tezler-2, 1908-1978. İst 1980,Tekin Yay.S.293-376)

Emperyalist Amerika ve Avrupanın korkusu,dünyanın artık önemli bir bölümünde gerçekleşmiş olan ve gerçekleş mekte olan demokratik halk devrimlerinin, Balkanlarda ve Batı Asyada burjuvazinin son kaleleri olarak görünen Tür kiye,Yunanistan,İran gibi önemli ülkelere de sıçramasıydı ki Yunanistan’da iç savaşın sonucu da, şayet dış yardım olmazsa iç açıcı görünmüyordu.Truman Doktrinini olarak adlandırılacak yardım paketi tek iki ülke için ,Yunanistan ve Türkiye için hazırlandı..Aslında bu planlı bir hazırlama idi ve Türk kamu oyunun desteğini de arkasına alabilmek için ‘S.Birliği, Karsı,Ardağanı istiyor,Boğazlarda hak talep ediyor ‘ gibi dedikodular yaymaya başladılar.Bu iş de Amerika gizli servisiyle elele çalışıldı ve başarılı da olundu.Truman doktrinini 22 mayıs 1947’de (Public Law 75 ) olarak yasalaştı ve Başkan Truman tarafından imzalandı.Bu doktrin,Türkiye’ye 100 Milyon,(S.Birliğinin 1934’de Türkiyeye verdiği 8 milyon lira tutarındaki yardım gözönüne getirildiğinde verilen kredinin önemi anlaşılır) İçsavaş halindeki Yunanistana da 300 milyon dolar yardımı öngörüyordu.

Türkiye’ye öngörülen 100 milyon dolarlık yardımın verilmesi için şu şartlar öne sürülüyordu :

S.Birliğinden alınıp uygulanan 5 yıllık sanayi kalkınma planından vazgeçilmesi.

S.Birliğindeki politeknik eğitim modelinin bir benzeşisi olan Köy Enistitülerinin kapatılması.  
Çok Partili sisteme geçilmesi.

## Tek partili Milli Şef İnönü faşist diktatöryasının

Türkiye için üç seçeneği vardı : Tarafsız kalabilirdi.Ama 1945 sonrası kapitalist ve sosyalist blok'un hızlı kamplaşma içerisine girmeleri de bir olgu idi ve sermaye bakımından oldukça güçsüz Türkiye burjuvazisi sermaye akışını sağlayacak kaynak arayışı içerisindeydi.Bu kapitali sağlayacak ise ancak batı kapitalizmi olabilirdi. Gerçi Türkiye burjuvazisi şimdi değil daha Mustafa Suphi ve yoldaşlarını katlettiğinde yolunu seçmişti, böyle de olmak zorundaydı. Çünkü devrimi yapan sınıflar ve kimin temsilcileri olduğu açıktı : (Kemalist devrim,bir üst tabaka devrimidir;milli ticaret burjuvazisinin bir devrimidir.Bu devrim (...) aslında köylülere ve işçilere karşı, evet bir tarım devrimi ihtimaline karşı yönelen, milli ticaret burjuvazisinin devrimidir.)(Stalin, cilt 9, S.204, İnter yay)

Bunun içindir ki Türkiye daha Mustafa Kemal döneminde yüzünü emperyalizme çevirmiş, 17 şubat- 4 mart 1923'de İzmir İktisat Kongresi ile de seçtiği yolun ana hatlarını böylece dünyaya ilan etmiş oluyordu.Bu aynı zamanda batı kapitalizmine bir kur anlamını taşıyordu. İnönü döneminde de yapılan bu kur, çeşitli antlaşmalarla Türkiyeyi tamamen emperyalizme bağımlı ve onun kuklası durumuna getirmiştir.

## Truman doktrinini'nin şartları gerçekleştiriliyor.

1946'da kurulan Demokrat Partisi 56 milletvekili ile meclise girdi.Böylece çok partili sisteme geçişin sinyalleri, emperyalizmin dayattığı şartlar sayesinde gündeme gelmiş oldu.

Hükümet içerisinde görevlendirilen ilerici,demokrat bakan ve bürokratlar da bilhassa milli şef İnönü tarafından 1946 dan itibaren tasviye edilmeye başlandı. Söz gelimi İsmail Hakkı Tonguç 3 ağustos 1935'de atandığı İlk Öğretim genel müdürlüğü görevinden alınıp önce bakanlık emrine sonra da sıradan bir resim öğretmenliğine veriliyor..1950 den sonra da sürgün'e gönderiliyor.

Hasan Ali Yücel,28 aralık 1938'de atandığı Milli Eğitim Bakanlığı görevinden 5 ağustos 1946'da alınıyor.

5 yıllık sanayi planı'nda gündemden düşüyor,Türkiye sanayisi tamamen emperyalizmin kontrol ve denetimindeki ve emperyalizmin izin verdiği ölçüde imalat yapan ağırlıklı olarak da 'montaj'a yönelik bir MONTAJ SANAYİİ gelişimi gösteriyor.Böylece Truman Doktrin'in yaşam bulmasının ön şartları gerçekleştirilmiş oldu.

1948 yılından itibaren İsmet İnönü döneminde köy enistitüleri öğretmen okullarına dönüştürülmeye başlandı. Verilen kredilerin büyük bir bölümü askeri araç,silah ve malzemelerden oluşuyordu, üstelik bunlar ikinci dünya savaşından arta kalan; artık, miyadını doldurmuş şeylerdi.Türkiye bu tarihten itibaren batı emperyalizmi ile ilişkilerini daha da geliştirecek,Nato üyeliği'nin ardından Kore'ye tugay gönderecek ve sosyalizme karşı savaşacaktı.Ağır şartlarla alınan krediler Türkiyeyi dünyanın en istikrarsız ülkeler kategorisine düşürecek,sefalet ,işsizlik,dengesiz gelir dağılımı görülmemiş boyutlara ulaşacaktı.Bundan dolayı da her 10 yıl'da bir darbeler olacak,memleket hiçbir zaman 'istikrar ' ile tanışmadığı gibi tüm yapılan tercihlerin ağır dayanılmaz maliyetleri emekçi Halkın sırtına yüklenecekti..

Boğazlar,Kars-- Ardađan masalı ardından Türkiye'ye sokuştirulan meşhur 'Truman Doktrin'i ' bağlamında sunulan 'şeytani yardım ' Aziz Nesin'in 'Büyük Koyun İmparatorluğu ' adlı öyküsünde anlatılanlara ne kadar benziyor..Aziz Nesin bu öykü'yü sanki tam da bu sorun için dile getirmiş :

## Büyük Koyun İmparatorluğu

Kurtlar, koyunları biraraya getirip yemek için sinsi bir plan hazırlıyorlar..

“ Koyunları tehlikede olduklarına inandırmalıyız.Örneğin bu tehlike **Galapintop** olabilir dedi(kurt bilgin) .Dinleyen kurtlar **Galapintop tehlikesi**'nin ne olduğunu sordular.Kurt bilgin ,böyle birşeyin olmadığını,uydurduğunu söyledi. Gerçekte var olmayan bir tehlike,var olan tehlikeden çok daha korkunç olarak anlatılabildi.Çünkü var olan bir şey az ya da çok bilinir,ama var olmayan bişey bilinmez..Bu amansız tehlikeye karşı, kurtların her zaman,her yerde koyunları destekleyeceklerini açıklayacaklardı.”Aziz Nesin

Sonunda koyunları,içlerine saldıkları koyun postuna bürünmüş casuslarıyla,işbirlikçileriyle,aldatılmış aptallarıyla kandırmayı başardılar.Tüm koyunlar çobansız ve köpeksiz olarak, büyük alanlarda toplandı. Herşey kurtların planladığı gibi olmuştu ! Gizli bir sevinçle etraflarını kurnazca çeviren kurtlar, artık onları kolaylıkla parçalayıp,boğup yiyorlardı.

Türkiye'nin savaş sonrası,Nato ve ABD güdümüne giriş nedeni Sovyet tehdidi değil,egemen sınıfların tercihidir.

## **POLİTEKNİK EĞİTİM VE KÖY ENİSTİTÜLERİ**

Politeknik Okul anlayışı Avrupada 16.Yüzyıl ütopyacıları ; Thomas More,Campenella,Francis Bacon tarafından ütopyalarda yansıtılıyor.Genel bilgi olması açısından kısa da olsa anlatmakta yarar var.

**Thomas More'e göre:** Kadın-erkek herkes usta birer tarımcı olmak zorunda.Çocuklar erkeklerden tarımı okulda öğrenir,sonra tarlalara geziye götürülüp öğrendiklerini aynı zamanda yerinde de görürler.Orada çalışanları izler, ken dileri de çalışmalara katılırlar.Bütün ütopyalıların tarım dışında öğrenmek zorunda oldukları en az bir branş daha vardır.Kimi dokumacılık,kimi duvarcılık,testicilik,demircilik,dülgerlik öğrenir..(1478-1535)

**Campenella'ya göre :** Güneş Ülkesinde çocuklar alfabe ve kendi dillerini öğrenmenin yanısıra jimnastik,koşu, Disk gibi eğitimden geçerler ve ayakkabacılık,madencilik,marangozluk,boyacılık vb.işlerin yapıldığı atölyelere götürülürler.Çalışarak da bu meslekleri öğrenirler.(1568-1639)

**Francis Bacon:** Yeni Atlantis adını taşıyan ütopyasında,kafasındaki ideal devlet düzenini betimler."Saloman evi" veya " altı günlük işler okulu " adını verdiği enistitü tipi bir yapılanmayı "ideal devlet örneği " olarak sunar.(1561-1626)

## **KARL MARKS( 5 Mayıs 1818,Trier - 14 Mart 1883, Londra )VE POLİTEKNİK EĞİTİM**

**Robert Owen(1771-1851)**Gall'li reformcu ve sosyalist.New Lanark değirmenlerinde işçilerin durumunu düzeltmek için birtakım reformlar yapıyor.İşçiler'e eğitim verilmesi,kooperatifçilik,komünal yaşam gibi düşüncelerin bir kısmını pra tik'e başarı ile uyguluyor.Fabrikasında çalışan 2.000 işçiden çocuk yaşta olan 500 işçiyi düşkünler yurdundan alıp hem çalıştırıyor hem de eğitimden geçiriyor..10 yaşından daha küçük yaşta olan çocukların çalışmasını yasaklıyor, çalışma sürelerinde kısaltmaya gidiyor

Kendinden önceki ütopyacı sosyalistlerin eğitime ilişkin düşüncelerini inceleyen Marks, özellikle Robert Owen'in düşünce ve uygulamalarını örnek göstermektedir.Owen hakkında şöyle demektedir : " **Ayrıntıları ile Robert Owen' de görülebileceği gibi,geleceğinin eğitiminin tohumları fabrika içinde atılmıştır.Bu eğitim sistemine belli bir yaşın üstündeki bütün çocuklar için üretici iş ile eğitim ve jimnastik birleştirilmiş olacaktır.Bu metot yalnızca üretimi arttırmaya yönelik bir metod olarak kalmayacak,aynı zamanda bütün yönleri ile gelişmiş insanları ya ratmanın tek yolu olacaktır."**

Marks'ın eğitim anlayışında, kapitalizmin " üretimin artımı ve kâr için "eğitim yerine insan'ın yabancılaşmasına neden olan tek boyutluluğa son vermek ,insan'ın insanlaşması bulunuyordu.Bu aynı zamanda bir tür hümanizmaydı da. Marks'a göre kapitalizmin üretim ilişkileri **eski dönemlerin çok sıfatlı insanı,yerini TEK BOYUTLU BİR KÖLE YE bırakmıştı. Bu yüzden kapitalist işbölümüne ve YABANCILAŞMAYA karşı bir alternatif bulmak gerekiyordu.Bu da insanın ÇOK YÖNLÜ gelişimi ile olanaklı olacaktı.**

Daha sonraki dönemlerde, **POLİTEKNİK EĞİTİM** anlayışını formüle edecekti

Karl Marks,ağustos sonu 1866'da (Geçici Genel Konsey Delegelerine Talimatlar ) başlığını taşıyan yazısında şöyle yazıyordu :

"**Çeşitli sorunlar :**

### **4- Gençlerin ve çocukların çalıştırılması(Kadın ve Erkek )**

.....

Orta ve üst sınıflar kendi çocuklarına karşı olan görevlerini savsaklıyorsa,bu onların kendi hatasıdır.Bu sınıfların ayrıcalıklarını paylaşan çocuk,bunların önyargılarından zarar görmeye mahkûmdur.

İşçi sınıfına gelince,durum çok farklıdır.İşçi,hareketlerinde özgür değildir.Çoğu durumda çocuğunun gerçek çıkar larını,ya da insan gelişmesinin normal koşullarını anlayamayacak kadar bilinçsizdir.Ama işçi sınıfının daha aydın olan kesimi,kendi sınıfının ve dolayısıyla,insanlığın geleceğinin,tümüyle yetişmekte olan çalışan kuşağın biçimleni şine bağlı olduğunu çok iyi kavlıyor.Çocuk ve genç işçilerin,her şeyden önce,mevcut sistemin ezici etkilerinden kur tarılmaları gerektiğini biliyor.Bu,ancak toplumsal sağduyuyu toplumsal zor haline dönüştürmekle gerçekleştirilebilir ve veri olan koşullar altında,bunu,devlet gücüyle dayatılan genel yasalar ile yapmanın dışında başka bir yöntem yoktur.Bu tür yasaları koymakla,işçi sınıfı,hükümet gücünü güçlendirmiş olmaz.Tersine,şu anda kendisine karşı kul

lanılan bu gücü kendi hizmetkârı haline dönüştürmüş olur. Birbirinden yalıtılmış bir sürü bireysel çaba ile boş yere gerçekleştirmeye çabalayacakları şeyi, bir genel yasa ile sağlamış olurlar. Bu noktadan hareketle, hiç bir ana-babanın ve işverenin genç emek kullanmasına, eğitimle birleştirilmiş olması dışında, izin verilmemesi gerektiğini söylüyoruz.

Eğitim denince üç şey anlıyoruz.

Birincisi : Zihinsel eğitim

İkincisi : Bedensel eğitim, beden eğitimi okullarında ve askeri talimlerde verilenler gibi

Üçüncüsü: Bütün üretim süreçlerinin genel ilkelerini veren ve, aynı anda, çocuğa ve gence bütün çalışma dallarındaki basit aletleri pratik olarak kullanmayı gösteren **politeknik öğrenim**.

Adım adım ilerleyen zihinsel, bedensel ve politeknik öğrenim kursları, genç işçilerin sınıflandırılmasına tekabül etmemelidir.

Politeknik okulların giderlerinin bir kısmı, bu okulların kendi üretimlerinin satışından karşılanmalıdır.

**Ücretli üretken emeğin, zihinsel eğitimin, bedensel eğitimin ve politeknik öğrenimin birleştirilmesi, işçi sınıfını üst ve orta sınıfların düzeyinin çok yukarısına çıkaracaktır.** (K. Marks. Seçme Yapıtlar, Cilt 2. S. 92-102. Sol yay.)

### **JOHN DEWEY (1859-1952) İ. HAKKI TONGUÇ (1893-1960) VE KÖY ENİSTİTÜLERİ (1940-1954)**

(Aletçilik) felsefe akımının kurucusu, A. B. D. li filozof, eğitimci. Dewey, daha çok iş eğitimi üzerine odaklanıyordu. Dewey' e göre eğitim hayat'a hazırlık değil, hayatın kendisiydi. Ona göre eğitim, deneyimlerin yorumlanması ve yeniden yapılanmasıyla gerçekleşir. Çocuk kendi yaşına ve kapasitesine uygun deneyimlerle öğrenmelidir. Dewey, yaparak öğrenme ilkesini esas almıştır. Öğrenci, iş yaparak öğrenmeli, bir iş toplumu içinde aktif olarak çalışmalı, üretmelidir. Dewey'in bu düşüncelerinin oluşmasında **Karl Marks**'ın bu konuya ilişkin yazdıklarının, talimatlarının önemli etkisi vardır. John Dewey Sosyalizm karşıtı Liberal bir filozof'tu. O eğitimde başarının ilk basamığında insanın özgürlüğünü görüyordu ve bunun reformlardan geçirilmiş liberalizmle olanaklı olduğunu savunuyordu.

John Dewey, Karl Marks'ın toplumsal felsefesinden ve eğitime ilgili düşüncelerinden yararlanmıştı. Nitekim Dewey'in öğrencilerinden Sidney Hook, Dewey'in Marks'da pragmatizmin pek çok öğesinin bulunduğunu, onları devir aldığını ve benimsediğini itiraf etmektedir.

Ignacy Szanawski'ye göre, Dewey'in "the school and societig" Democracy and Education" gibi temel eserleri Kapital den alınan öğelerle biçimlendirilmiştir. İş eğitimi ile ilgili öne sürdüğü kuramını da Marks'dan aldığını, pedagojik dille okul yaşamı diline; iş okulu aracılığı ile yaşama yaklaştırılması şeklinde aktardığını ileri sürmektedir.

Ancak Dewey, Marks'ın kuramının ideolojik içeriğini ve politik anlamını, bir kenara itip; yerine kapitalist modele uygun bir eğitim modeli, iş eğitimi kavramını kullanmaktadır. (Bak. I. Szaniawski Okulun Toplumsal İşlevi, Onur yay.)

John Dewey, Türkiye'nin davetlisi olarak ( eğitim ) üzerine araştırma yapmak üzere 1924'de Türkiye'ye geliyor, kaldığı iki ay süresince İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi kentlerdeki okulları gezip rapor hazırlıyor. Ancak bu raporlar ve düşünceleri John Dewey ölene dek açıklanmıyor. Öldükten sonra İngilizce olarak yayınlanan toplu yapıtları içerisinde Türkiye raporu da böylece ortaya çıkmış oluyor.

26 ağustos 1924'de Tanin gazetesi muhabiri ile yaptığı röportajda düşüncelerini şöyle açıklıyor :

**" İlk okullar yaşları küçük olduğu için bir mesleğe hazırlanma yerine onlarda şahsi teşebbüs-ü geliştirmelidir. bu muallimlere aittir. Onlar memleketin ihtiyacını daha iyi bilirler. Çocukların yalnız hafızalarına yüklenmemelidir. El işlerine önem verilmeli, köy hayatı ile irtibat kurulmalıdır. Örneğin, buğday yetiştiren bir çevrede teoride tohum ve türleri gösterilerek, toprağın, havanın, iklimin hayat durumu üzerindeki etkisi öğretilerek, ziraat, alet edevat yine aynı surette ameli olarak gösterilmelidir."**

**Köy enistitülerinin kuruluşunda John Dewey'in etkin olduğu izlenimi bırakılmak istenmiştir. Yukarıda da belirttiğim gibi, John Dewey'in Türkiye üzerine hazırladığı rapor 1952 yılından sonra açığa çıkıyor. Dewey'in Türk eğitim programına ilişkin görüşleri birkaç gazeteye verdiği röportajlardan ibarettir ki o röportajların detayları da yukarıda örneklediğim Tanin gazetesine verdiği röportaj çerçevesindedir, daha fazlası değildir. (1)**

**Ama köy enistitüleri kurulduğu zaman Politeknik eğitim modelini başarıyla uygulayan ve geliştiren bir ülke var :Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği ! Köy enistitülerinin uyguladığı ,uygulamaya çalıştığı model tam da bu :Politeknik eğitimidir !**

Köy enistitülerinin kurulmasına ilişkin Kazım Karabekir'in TBMM Meclisindeki sorduğu soru da ilginçtir. Köy enistitüleri model ve düşüncesinin nereden alındığını sormaktadır. Yanıt ise bunun hiçbir yerden alınmadığı, Türkiye'ye özgü bir model olduğu vb. niteliğindeki gerçeği tam yansıtmayan kaçamak yanıtlardır ! Kazım Karabekir bu soruyu maksatlı, köy enistitülerinin birer( **kominist**) yuvaları olduğunu" ima "etmek için sormaktadır. Buna karşın verilen yanıt, korkakca verilmiş bir yanıt ve doğruları yansıtmamaktadır.

S. Birliği , 1917'de Sosyalist ekim devrimini , Türkiye de 1923'de burjuva cumhuriyetini taclandırmıştı. Aralarında 6 yıl gibi kısa bir zaman dilimi olmasına karşın 1938'lere gelindiğinde bu iki ayrı sistem'e ilişkin istatistiksel veriler gerçekten İbret verici.

**İstatistiksel Veriler** : Türkiye, 1940 yılı itibarıyla : Nüfus : 16,5 milyon

7-16 yaş arası yaklaşık 3 milyon çocuğun sadece 1/3'ü okula gidebiliyor

Genel nüfusun %75'i köylerde yaşıyor.

**Buna karşılık** : Köylerde okuyan çocuk sayısı 415.000

Şehirlerde okuyan çocuk sayısı 370.000

Yani şehirlerde yaşayan vatandaş çocuklarının %80'i okula gidiyor, %20 okumaktan mahrum, köylerde oturan 13 milyon vatandaşın çocuklarının ancak %25'i okula gidebiliyor.

1923'de okuma yazma oranı %10 civarında

1935 verileri : Türkiye genelinde okuma- yazma bilen erkek %23,5

Kadın %8,2

Ortalama : %16

(Kaynak: Doç. Dr. Ergin Gümüş, Anadolu.edu.Basında Köy Enistitüleri. Ulus, 19 Nisan 1940)

Şimdi Sovyetler Birliğindeki istatistiksel verilere bakalım :

Yüzyılın başında (1917 itibarıyla) 9 yaşından büyüklerin okuma; yazma oranı 1/5 yani %20 iken

Bu oran 1926'da %51, 1939'da %81.2 dir.

(Büyük Sovyet Ansiklopedisi. Bak. Güney Dergisi, sayı 5, 1998 )

6 yıl gibi bir aralıkla devrim yapmış iki ülke... Birisi Burjuva devrimi yapmış (güdük) , Diğeri de sosyalist devrim..

1939 yılında Sovyetler birliğinde okuma; yazma oranı %81.2

1940 yılında Türkiye'de okuma- yazma oranı %20 civarında İşte iki sistem arasındaki fark bu kadar basit !

Türkiye S. Birliğinde eğitimdeki bu muazzam başarının farkında ve İ. Hakkı Tonguç'a kurdurulan köy enistitüleri S. Birliğinde uygulanan eğitim modelinin ALT YAPISI olmayan bir taklidi. Bir farkla ki, tüm kenar bölgelerde açılan okullar her ayrı ulus'un kendi öz dilinde eğitim yapma olanağını sunmuştu. Türkiye'de ise kenar bölgelerde yaşayan (öncelikle , karadeniz bölgesinde- Laz'lar, doğu ve güneydoğu bölgesinde – Kürtler, güney bölgesinde ise Arap'lar) diğer ulus ve milliyetler üzerine bırakın kendi dilleri ile eğitim yapabilmeyi, tam anlamıyla bir asimilasyon ve baskı uygulanıyordu. Önemle nüfusun ezici çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu doğu bölgelerinde kent, kasaba girişlerine- çıkışlarına ve kent merkezlerine "vatandaş Türkçe konuş " tabelaları, afişleri asılıyor, diğer dillerin ve kültürlerin var olma hakları, yaşama hakları, gelişebilme hakları kökünden budanıyordu. Önemle doğuda faaliyete geçen köy enistitüleri, bir anlamda Türk asimilasyon planı'nın da misyonunu yüklenmiş oluyordu.

Doğu bölgelerinde açılan köy enistitüleri :

Cılavuz/Kars , Akçadağ/Malatya , Dicle/Diyarbakır , Erciş/Van , Pulur/ Erzurum , Pamukpınar/Sivas

Bu madalyon'un bir yüzüdür

Madalyon'un diğer yüzü ise:

Köy enistitüleri 14 yıl gibi kısa bir süre faaliyet göstermiş olmasına ve feodal güçler, burjuvazinin önemli bir kesimi tarafından sürekli engellenmek istenmesine karşın, önemli başarılarla imza atmıştır. Burda yetişen köy çocuklarının

bir bölümü kendilerine şıngıralanan Kemalist ideolojinin sınırlarını aşabilmiş, arayış içerisine girmişlerdir. Türkiye'de aydınlanma hareketinin önemli bir nüvesi olma özelliğine sahiptir köy enistitüleri. Buradan sadece 'Bizim Köy' tipi idealist demokratlar yetişmemiştir. Türkiye ML hareketinin gelişmesinde de katkıları olmuştur. Bu da köy enistitülerinin her türlü saldırı ve karalamaya karşı savunulması gerektiğini gösterir ve kapitalizm şartlarında da bu tip eğitim sistemlerinin oluşabilmesi için savaşımlar yürütmek, devrimci-demokrat olmanın bir görevidir. (Eleştirilecek yönlerini elbetteki açıklayarak) Zaten saldırı ve karalamalar köy enistitülerinin Komünist eğitim yuvaları oldukları, komünist eğitim modeli ergümanı üzerine yapılandırılmıştır.

Attila İlhan yazılarında köy enistitülerini eleştirirken olgunun bu yönünü hiç irdelemeden hem köy enistitülerinin kuruluş felsefesine hem de köy enistitüsü çıkışlı yazarlara ver yansın etmektedir. Attila İlhan'ın derdi, köy enistitüsü çıkışlı öğretmenlerin Kemalist ideolojiyi savunmaları, propagandasını yapmaları veya Egemen sınıfların asimilasyon politikalarına, Türk olmayan diğer milliyetleri Türkleştirme politikalarına alet olmaları değildir. Onun derdi, savunulan ve propagandası yapılan bu ideolojinin Kemalizm olmadığı, İnönü Atatürkçülüğü olduğu yönündedir. Burjuvazi, köy enistitülerini oluştururken çeşitli milliyetlerden ve inançlardan olan Türkiye halklarının çıkarlarını değil, elbette kendi çıkarlarını düşünüyordu ve nüfusunun %75'i köylü olan bir ülkenin cehaletle savaşımlar olmaksızın kendilerine ayak bağı olan feodalizm'i alt etmenin, ilerlemesinin olanak dışı olduğunu kavıyordu.

Türk burjuvasının kavradığı bir diğer şey ise, önemle kenar bölgelerde yaşayan diğer ulus ve azınlık milliyetlerin milli uyanışlarını engellemek gerektiğiydi.

Köylerde hala feodal üretim tipi egemendi. Köylünün tarım, hayvancılık ve el sanatları üzerine bilgisi ananevi ilkelliğe dayanıyordu. Köy enistitüleri bir anlamda köyün ve köylünün gereksinimi olan tüm şeyleri tatbiki olarak öğreten birer eğitim laboratuvarı görevini de üstlendiler. Ananevi ilkelliğin karşısında pozitif bilim'i savundular. Cehaletle savaşımın batıl düşünce ile de bir savaşım olması gerektiğini savundular. Yer yer din'i karşılarına aldılar. Dinsizlikle itham edildiler. Attila İlhan 1970 sonrası köy romanı ve Bizim köy yazarlarını eleştirdiği zaman ile Bizim Köy'ün yayınlandığı 1950 Türkiye'deki duruma bakalım :

1950 : Genel nüfus: 20.947.188 Kırsal'da yaşayan nüfus :15.702.851 Nüfus'un %67'si okuma- yazma bilmiyor. (Kadınlar'ın %80,55'i okuma yazma bilmiyor)

1970 : Genel nüfus:35.605.176 Kırsal'da yaşayan nüfus :21.914.075 Nüfus'un %43'ü okuma-yazma bilmiyor. (Kadınlar'ın %58,20'si okuma yazma bilmiyor)

Attila İlhan Büyük bir metropol'ün tam ortasında oturup yazısını kaleme alıp da köy edebiyatı ve köy enistitülerine saldırdığı zaman İstatistiklerden de görüldüğü gibi Türkiye'nin yarısı okuma -yazma bilmiyor. Kırsal alanlarda bu oranın daha da yüksek olduğu, doğu ve güneydoğu bölgelerinde de hala %70 seviyelerinde bulunduğudır. Attila İlhan'ın söylediği anlamda Türkiye'nin hızla sanayileştiği de bir abartıdan ibarettir. Sorun, yavaş veya hızlı sanayileşmek zorunda olan bir ülkede proleterleşme dönüşümü içerisine giren köylülüğün konumudur. Bunu ise üretimde olduğu konum kadar, eğitimsel konumu da belirler. Yoksa köy enistitüleri köylünün proleterleşmesini önliyormuş, onu köy'e bağlıyor muş gibi varsayımlar 20. ci ve 21. yy. Kapitalizminin dengesiz gelişme yasalarına uymayan saçmalıklardır.

Attila İlhan'ın 1948'lerde başlayan TKP sempatanlığı zamanının yanlış analizlerine dayanan ve Türkiye sosyalist hareketinde egemen durumda olan değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu öncelikle Türkiye sol'undaki ve Attila İlhan'daki Kemalizm değerlendirmesidir. Attila İlhan'da ek olarak Sultan Galiyev hayranlığı vardır. Attila İlhan'da tıpkı Galiyev gibi Türk ırkını, islamcılığı ve sosyalizmi birleştirmek, anti emperyalist bir cephe oluşturmak ütopyasına kendisini kaptırmış ve bunun bir anlamda da teorisyenliğini yapmıştır.

1949'larda Nazım Hikmet'e özgürlük kampanyalarına katılmış, Paris'in bohem caffè'lerinde Marksizmi öğrenmiş, Türkiye'ye döndükten sonra güzel aşk şiirleri, az miktarda da toplumsal şiirler yazmıştır. Daha sonraları da eleştirdiği 'BİZİM KÖY' romanı'na hiçbir zaman için estetiksel ve düşünsel olarak ulaşamayacak romanlar yazmıştır.

1980 sonrası karşımızda daha değişik bir Attila İlhan buluyoruz. Sosyalizm'le hiç alakası olmayan ;ideolojisi Sultan Galiyev devşirmeli milliyetçi, ümmetçi, Kemalist, sosyalizm söylemli, antiemperyalizm söylemli, ulusalcı bir Attila İlhan ! Bugünkü adıyla : Ergenekon !

**Bakınız Zamanında ne güzel yazmış :**

“ Toplumcularız karakollarda açtık gözümüzü



Verirse halklar verir tarihte hükmümüzü  
Gizli de yargılansak 3. Ağırceza' da "  
Attila İlhan

Deniz Gezmiş,Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilişleri'nin ardından da bu güzel şiiri yazmıştır :

### Mahur Beste

şenlik dağıldı bir acı yel kaldı bahçede yalnız  
o mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırız  
gitti dostlar şölen bitti ne eski heyecan ne hız  
yalnız kederli yalnızlığımızda sıralı sırasız  
o mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırız

bir yangın ormanından püskürmüş genç fidanlardı  
güneşten ışık yontarlardı sert adamlardı  
hoyrattı gülüşleri aydınlığı çalkalardı  
gittiler akşam olmadan ortalık karardı

bitmez sazların özlemi daha sonra daha sonra  
sonranın bilinmezliği bir boyut katar ki onlara  
simsiyah bir teselli olur belki kalanlara  
geceler uzar hazırlık sonbahara

Attila İlhan

Kaynaklar :

Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye (Prof.Dr.Mahmut Tezcan)  
Ne Çıktı Köy Romanı Tartışmasından (Fakir Baykurt )  
Fakir-i Pür Taksirin Açık İtirafı (Attila İlhan )  
Karl Marx (Seçme yapıtlar cilt 2,Sol yay.)  
Açılış,Gelişme ve Kapanış Süreçleriyle Köy Enstitüleri Deneyi ve Getirdikleri (Kemal Burkay)  
Politeknik Eğitimin Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları (Prof.Dr.Battal Aslan)(İhsan Aslan Doktora tezi )  
DİE Genel Nüfus Sayımı Raporları  
DPT istatistiksel veriler  
İgnacy Szaniawski (Okulun Toplumsal işlevi,Onur yay.)  
Esteban Volkov (Troçki'nin torunu ile görüşme ) 4.09.2010.  
Leseprobe John Dewey und die Pädagogik (PDF/Adobe Acrobat ),Sidney Hook  
1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'in Türkiye Seyahati(PDF/Adobe Acrobat)  
Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976  
Stalin, cilt 9 İnter yay.  
A.Şunurov ,Türkiye Proleteryası,Yar Yay.  
Türkiye İstatistik Kurumu(İstatistik Göstergeler,1935-2006)

- (1) John Dewey 1937'de Trotsky'nin talebiyle Meksika'da kurulan bir araştırma komisyonu'na başkanlık yaptı ve bu komisyon Trotsky ve Moskova mahkemesinde yargılanan diğer Bolşeviklerin suçsuz oldukları sonucuna 13 günlük bir araştırma neticesinde vardı.Bunu bütün dünyaya ilan etti !(Estaban Volkov ile görüşme,Sürekli Devrim Hareketi İnt.Sitesi )